

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 7122

Tarih : 29.08.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Belediye Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifim gerekçesi ile birlikte ekte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.29/08/2024

Öznur Bartin
Hakkâri Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	
Esas Komisyon	İçişleri
Tarih: 1-10-2024	Esas No: 2/2418

T B M M
KANUNLAR VE KARAR BŞK.LİĞİ
29 Ağustos 2024
Numara:

TBMM
GENEL EVRAK
29 Ağustos 2024
No: 1487809

GENEL GEREKÇE

Kayyım politikalarının kökeni, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına kadar uzanır. 1925 yılında yürürlüğe konulan Şark Islahat Planı, Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı kontrol altına almak ve bölgedeki olayları bastırmak amacıyla geliştirilmiş kapsamlı bir plandır. Bu planın uygulanması için Umumi Müfettişlik sistemi kuruldu. Bu müfettişler, askeri ve idari yetkilerle donatılmış, merkezi hükümete bağlı idareciler olarak görev yaptı. Müfettişler, Kürtlerin kültürel ve siyasi haklarını kısıtlamak, bölgeyi Türkleştirmek ve isyanları bastırmak için yoğun bir baskı politikası uyguladılar.

Bu baskıcı politikaların günümüzdeki yansıması olarak kayyım atamaları, bu tarihsel sürecin devamı niteliğindedir. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra ilan edilen OHAL döneminde Kürtlerin çoğunlukta olduğu illerde belediyelere kayyım atanması, Umumi Müfettişliklerin günümüzdeki bir versiyonu olarak değerlendirilebilir. Hakkâri, Diyarbakır, Mardin, Batman, Van ve birçok ilde halkın iradesiyle seçilen belediye eş başkanları görevden alınarak yerlerine kayyımlar atanmış, Kürt halkının yerel yönetimlerdeki temsil hakkı gasp edilmiştir.

Kayyım atamalarının esas hedeflerinden biri eş başkanlık sistemidir. Eş başkanlık, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesine dayanan ve yerel yönetimlerde kadınların etkin temsilini sağlayan bir yönetim modelidir. Bu sistem, özellikle parti geleneğimiz tarafından savunulmuş ve uygulanmıştır. Ancak kayyım atamaları, bu eşitlikçi yapıyı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Eş başkanların görevden alınması, yerlerine atanan kayyımların tek adam rejimini pekiştiren uygulamalarını devreye sokmasıyla, yerel yönetimlerde demokratik katılım ve toplumsal cinsiyet eşitliği yok sayılmaktadır.

Bugünkü kayyım politikaları, Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı insansızlaştırma ve Kürt halkının siyasi iradesini yok sayma girişimlerinin bir devamıdır. Bu politikalar, Şark Islahat Planı'ndan günümüze kadar süregelen bir baskı ve asimilasyon stratejisinin parçasıdır. Kayyım atamalarıyla Kürt halkının yerel yönetimlerdeki etkinliği ortadan kaldırılmaya çalışılmakta ve bölgede otoriter bir yönetim biçimi yerleştirilmektedir.

Kayyım atamaları, sadece siyasi ve hukuki bir müdahale değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin işleyişini ve halk hizmetlerini derinden etkileyen bir ekonomik ve idari kriz yaratmaktadır. Belediyelerimizde uygulanan bu kayyım politikaları, belediyelerin borç batağına sürüklenmesine, kaynaklarının talan edilmesine neden olmaktadır.

31 Mart 2024 seçimlerinde DEM Parti, 78 belediyeyi kazanmış ve halkın kayyım uygulamasını kabul etmediğini sandıkta göstermiştir. Ancak, sandıkta umduğunu bulamayan iktidar, Hilvan seçim sonuçlarını kabul etmeyip, seçimlerin yenilenmesi için YSK'ya başvurmuşlardır. AKP-MHP iktidar bloku, Hilvan'daki seçim yenilgisini kabul etmek yerine halkın iradesini hedef almıştır.

Hakkâri Belediyesi Eş Başkanı Mehmet Sıddık Akış, 3 Haziran 2024'te Van'da gözüaltına alınmış ve İçişleri Bakanlığı tarafından Hakkâri Valisi kayyım olarak atanmıştır. İçişleri Bakanlığı, mahkeme kararını beklemeden bu adımı atmış ve kayyım atanmasıyla Belediye Meclisi'nin iradesi ortadan kaldırılmıştır.

31 Mart seçimleri öncesinde Hakkâri'de her türlü hukuk dışı yöntemle başvuran AKP-MHP, seçmen taşıma, sandık güvenliğini ortadan kaldırma gibi girişimlerde bulunmuş, ancak Hakkâri halkının iradesini engelleyememiştir. Hakkâri halkı her zaman olduğu gibi iradesine sahip çıkmış ve irade beyanını DEM Parti'den yana ortaya koymuştur.

DEM Parti olarak kayyım gaspını kabul etmeyeceğimizi ve bulunduğumuz her alanda halkımızla birlikte demokratik tepkimizi göstermekten geri durmayacağımızı belirtiyoruz. İçişleri Bakanlığı'nın kayyım atama kararı hukukun ayaklar altına alındığı bir karar olup, yargının araçsallaştığının tipik bir örneğidir. Hakkâri Belediye Eş Başkanımızın masumiyet karinesi çiğnenmiştir.

Anayasası'nın 2. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunu vurgular. Bu ilke, devletin tüm faaliyetlerinde hukuk kurallarına uygun hareket etmesini, idarenin keyfi kararlardan kaçınmasını ve yargı denetimine tabi olmasını zorunlu kılar. Hukuk devleti, sadece kanunların varlığıyla değil, aynı zamanda bu kanunların adil bir şekilde uygulanmasıyla kendini gösterir. Anayasa'nın 67. maddesi ise, seçme ve seçilme hakkını güvence altına alır ve bu hakkın demokratik bir toplumda temel bir hak olduğunu belirtir. Seçme ve seçilme hakkı, demokrasinin özünü oluşturur ve bu hakkın ihlali, demokrasinin işleyişine doğrudan zarar verir.

31 Mart 2019 seçimleri, yerel yönetimlerde halkın iradesini yansıtmayı amaçlayan bir demokrasi testiydi. Ancak, bu seçimlerin hemen ardından, Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) kazandığı 65 belediyeden 48'inin eş başkanları hukuksuz bir şekilde görevden alınarak yerlerine kayyımlar atanmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'nun (YSK) 31 Mart seçimlerinin ardından aldığı kararlar, hukuku ve anayasal düzeni hiçe sayarak OHAL KHK'leriyle işten atılan kişilerin belediye eş başkanı veya belediye meclis üyesi olamayacaklarına hükmetmiş ve seçmen iradesini yok sayarak altı belediye eş başkanımızın mazbatasını gasp etmiştir. Bu kararlar, Anayasa'nın 6. maddesinde belirtilen "Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir" ilkesine açıkça aykırıdır. Halkın egemenlik hakkının ihlal edilmesi, anayasal düzenin zedelenmesine yol açmakta ve Türkiye'de demokrasinin temel taşlarını sarsmaktadır.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraf bir devlet olarak, AİHS'nin 3. Protokolü'nde yer alan "Serbest Seçim Hakkı"na uymakla yükümlüdür. AİHS'nin 1. maddesi, taraf devletlerin sözleşme hükümlerini kendi yetki alanları içinde yaşayan herkese uygulama yükümlülüğünü vurgular. Kayyım uygulamaları, halkın serbest seçim hakkını ihlal etmekte ve uluslararası hukuka aykırı bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası arenada yükümlülüklerini yerine getirmediği anlamına gelir ve ülkenin demokratik değerler konusundaki taahhütlerini sorgulattır.

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin (MSHS) 25. maddesi de vatandaşların kamu işlerine katılma hakkını ve seçme-seçilme haklarını güvence altına alır. Türkiye'nin taraf olduğu bu sözleşme, kayyım atamalarıyla halkın bu haklarının gasp edilmesini engelleyen bir hukukî dayanak teşkil etmektedir. Seçimle göreve gelen yerel yöneticilerin hukuki dayanağı olmayan idari kararlara görevden alınması, bu uluslararası sözleşmelerin ihlali anlamına gelir. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası insan hakları normlarına olan bağlılığını zedelemekte ve ülkenin itibarını uluslararası alanda sarsmaktadır.

15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından ilan edilen Olağanüstü Hal sürecinde çıkarılan 674 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK), İçişleri Bakanı'na ve valilere yerel yönetimlerde seçimle gelmiş yöneticilerin görevden alınması ve yerlerine kayyım atanması yetkisi vermiştir. Bu düzenleme, Anayasa'nın 127. maddesi ile çelişmektedir. 127. madde, yerel yönetimlerin idari vesayet yetkisi kapsamında denetlenebileceğini, ancak bu denetimin yargı kararıyla sınırlı olduğunu belirtir.

Türkiye'de uygulanan kayyım rejimi, "kalpazan demokrasi" olarak adlandırılabilir. Bir yönetim biçiminin temel bir özelliğini taşımaktadır. Kalpazan demokrasi, görünüşte çok partili seçimlerin yapıldığı, ancak bu seçimlerin sonuçlarının ve demokratik süreçlerin keyfi ve hukuksuz bir şekilde manipüle edildiği bir rejimi tanımlar. Bu tür bir yönetim biçimi, demokrasinin temel ilkelerine aykırı olup, halkın iradesini görünüşte korurken, özünde iktidarın sürdürülmesini sağlamayı hedefler.

Kalpazan demokrasi, hukukun araçsallaştırıldığı, seçimlerin sonuçlarının keyfi idari kararlara değiştirildiği ve muhalefetin sindirildiği bir sistemdir. Bu rejimde, seçimler ve demokratik süreçler halkın iradesini yansıtmak yerine, mevcut iktidarın devamını sağlamak için kullanılır. Türkiye'de, özellikle HDP ve Dem Partili belediyelere yönelik kayyım atamaları, bu rejimin en belirgin örneklerinden biridir.

31 Mart 2024 yerel seçimlerinde halkın iradesiyle seçilmiş olan Dem Parti Hakkâri Belediyesi Eş Başkanları Mehmet Sıddık Akış ve Viyan Tekçe, meşru seçim sürecinin sonucunda göreve gelmişlerdir. Ancak, 3 Haziran 2024 tarihinde Mehmet Sıddık Akış'ın gözüaltına alınması ve 19 yıl 6 ay hapis cezası verilerek yerine kayyım atanması, halkın iradesine açık bir saldırıdır. Bu uygulama, halkın demokratik haklarının ve yerel yönetimlerdeki seçme ve seçilme haklarının hiçe sayıldığının bir göstergesidir.

Bu nedenlerle, kayyım rejiminin derhal sona erdirilmesi ve halkın iradesine saygı gösterilmesi amacıyla bir yasal düzenleme yapılması zorunlu hale gelmiştir. Bu yasal düzenleme, yerel yönetimlerin bağımsızlığını ve demokratik sürecin korunmasını sağlayacak, halkın seçme ve seçilme hakkını güvence altına alacak nitelikte olmalıdır. Türkiye'nin demokratik bir hukuk devleti olarak varlığını sürdürebilmesi için kayyım uygulamalarına derhal son verilmesi ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Hakkâri Belediye Eş Başkanı Mehmet Sıddık Akış'ın görevine iade edilmesi elzemdir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Bu madde ile, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 45. maddesinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır. Bu düzenleme, belediye başkanlarının görevden alınması halinde yerlerine kayyım atanması uygulamasına son vermek amacıyla yapılmıştır. Belediye başkanlarının görevden uzaklaştırılması durumunda yerine kayyım atanması, yerel demokrasiyi zedelemekte ve halkın iradesine müdahale anlamına gelmektedir. Bu nedenle, bu fıkranın yürürlükten kaldırılması, demokratik yönetim anlayışının güçlendirilmesi ve yerel yönetimlerin halkın iradesine uygun olarak işlemesini sağlamak amacıyla gereklidir.

MADDE 2- Bu madde ile, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 47. maddesi değiştirilerek, belediye organları veya bu organların üyelerinin görevden uzaklaştırılmasının yalnızca haklarındaki hükmün yargı mercileri tarafından kesinleşmesi halinde İçişleri Bakanı tarafından yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu değişiklik, görevden uzaklaştırma yetkisinin keyfi kullanımlarını engellemeyi ve belediye organlarının adil yargılama süreci tamamlanmadan önce görevden uzaklaştırılmalarını önlemeyi amaçlamaktadır. Bu düzenleme, hukuk devleti ilkesiyle uyumlu olarak, suç isnadı altında bulunan belediye organlarının yargı sürecini tamamlamadan önce görevlerinden uzaklaştırılmamalarını ön görmektedir.

MADDE 3- Bu madde ile, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun geçici 9. maddesi yürürlükten kaldırılmaktadır. Geçici 9. madde, OHAL döneminde görevden uzaklaştırılan belediye başkanları ve diğer organ üyeleri için özel düzenlemeler içermektedir. OHAL sonrası dönemde bu düzenlemenin yürürlükte kalması, yerel yönetimlerin normal işleyişini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, geçici 9. maddenin yürürlükten kaldırılması, OHAL dönemine özgü uygulamaların sona erdirilmesi ve yerel yönetimlerin demokratik işleyişine dönülmesi açısından önemlidir.

MADDE 4- Geçici Madde 13 ile 31 Mart 2024 ile bu Kanunun yayımı tarihi arasındaki dönemde, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 45. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca görevden uzaklaştırılan belediye başkanlarının ve yerlerine atanan kayyımların durumları düzenlenmektedir. Bu maddeyle, hukuka aykırı bir şekilde görevlerinden alınan belediye başkanlarının haklarının iadesi ve demokratik iradenin yeniden tesis edilmesi amaçlanmaktadır.

MADDE 5- Yürürlük maddesidir.

MADDE 6- Yürütme maddesidir.

BELEDİYE KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 45 inci maddesinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2- 5393 sayılı Kanunun 47'nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 47- Görevleriyle ilgili bir suç nedeniyle haklarında soruşturma veya kovuşturma açılan belediye organları veya bu organların üyeleri, haklarındaki hüküm yargı mercileri tarafından kesinleşince İçişleri Bakanı tarafından görevden uzaklaştırılabilirler."

MADDE 3- 5393 sayılı Kanunun geçici 9 uncu maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 4- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'na aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

"GEÇİCİ MADDE 13- 31 Mart 2024 tarihi ile bu maddeyi ihdas eden Kanunun yayımı tarihi arasındaki 45. Maddenin mülga ikinci fıkrası uyarınca görevden uzaklaştırılan ve yerine kayyım atanan belediye başkanları bu maddenin yayımı tarihi itibarıyla görevlerine iade edilmiş sayılır. 45 inci maddenin mülga ikinci fıkrası uyarınca görevlendirilenlerin görevleri bu maddenin yayımı tarihi itibarıyla sona ermiş sayılır.

MADDE 5- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 6- Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.